EUGENIUSZ GORZELAK, MARIA KAŹMIERCZAK
Instytut Ekonomiki Rolnej — Warszawa

ARTUR BODNAR
Zakład Badań Ekonomicznych Komisji Planowania
Warszawa

ANALIZA EKONOMICZNYCH WARUNKÓW UPRAWY BURAKÓW CUKROWYCH ORAZ PRODUKCJI I EKSPORTU CUKRU

Powierzchnia uprawy roślin przemysłowych po wojnie znacznie się rozszerzyła w naszym kraju. Szczególnie szybko wzrastały zasiewy buraków cukrowych, najpoważniejszej rośliny przemysłowej. Powierzchnię uprawy buraków cukrowych przed wojną i po wojnie przedstawiono w tabeli 1.

Tabela 1

Powierzchnia uprawy buraków cukrowych w okresie 1909-1957 w tys. ha

1909—1913[a]	1925—1929[a]	1928—1932[a]	1933—1937[a]	1946	1949	1955[b]	1956[c]	1957
168	208	185	120	167	261	392	364	336

Źródła: a — MRS — 1937, b — Rocznik Statystyczny 1956, c — Centralny Zarząd Przemysłu Cukrowniczego (dane orientacyjne).

Powierzchnia uprawy buraków cukrowych podlegała w okresie międzywojennym dużym fluktuacjom, wywołanym głównie warunkami ekonomicznymi kraju. Na przykład w okresie dobrej koniunktury, w 1929 roku, powierzchnia wynosiła 239 tys. ha, w okresie dna kryzysu — tylko 99 tys. ha. W ostatnich latach okresu międzywojennego osiągnęła ona poziom sprzed pierwszej wojny światowej — 147 tys. ha (1937).

Po wojnie uprawa buraków cukrowych rozszerzyła się znacznie aż do roku 1955. Po tym okresie nastąpił dość szybki spadek zasiewów. Pociągnęło to za sobą — przy stagnacji plonów — spadek masy towarowej buraków, zmniejszenie masy przerabianej w cukrowniach oraz obniżenie eksportu cukru, co odbijało się niekorzystnie na bilansie płatniczym kraju.

Tymczasem sprawa utrzymania, a nawet powiększenia poziomu produkcji buraków cukrowych ma duże znaczenie zarówno dla pojedynczych gospodarstw, jak i dla całej gospodarki narodowej.

Udział buraka cukrowego w produkcji globalnej i w przychodach pieniężnych w roku gospodarczym 1954/1955 w gospodarstwach rejonu środ-

kowo-zachodniego i pasa przejściowego południowo-lubelskiego przedstawiono w tabeli 2. Udział ten nie był mały, zwłaszcza w rejonie środkowo-zachodnim.

Tabela 2

Udział buraka cukrowego w produkcji globalnej i przychodach pieniężnych gospodarstw

Grupy gospodarstw	Procentowy udział w produkcji		Procentowy udział w przychodach pieniężnych	
	rejon środkowo-zachodni	rejon lubelski	rejon środkowo-zachodni	rejon lubelski
Małe	3,0	5,0	5,1	4,7
Średnio mniejsze	8,2	3,9	14,0	4,6
Średnio większe	7,9	2,1	14,3	2,3
Duże	7,1	4,0	12,4	9,0

Źródło: Materiały Zakładu Rachunkowości Gospodarstw Chłopskich IER.

Miarą znaczenia uprawy buraków cukrowych jest również produkcja liści i wysłodków, poważnych składników bazy paszowej. W skali krajowej z produkcji buraków uzyskano w 1955 roku:

liści buraczanych — 2914 tys. ton (7296 tys. ton korzeni × 40%);
wysłodków — 3862 tys. ton (7296 × 53%).

Jeśli przyjąć, że 1 q liści buraczanych odpowiada 0,1 q ziarna zbóż, a 1 q wysłodków — 0,07 q ziarna zbóż (według niemieckich jednostek zbożowych), to równowartość liści i wysłodków wyrażona zbożem wynosi:

liście	— 291,4 tys. ton
wysłodki	— 270,3 tys. ton
Razem	561,7 tys. ton

W całości gospodarki narodowej nie można także pominąć znaczenia buraka jako rośliny pracochłonnej, która jest w stanie związać część nadwyżek siły roboczej występującej w naszym rolnictwie.

Udział buraków cukrowych w eksporcie kształtuje się na poziomie 20% w stosunku do eksportu rolno-spożywczego (1956 r.). Udział wartości produkcji buraków cukrowych w wartości globalnej produkcji rolnictwa wyniósł w 1953 roku około 4%.

W takich warunkach dużego znaczenia nabiera sprawa opłacalności produkcji buraków cukrowych liczona z punktu widzenia chłopa oraz całej gospodarki narodowej. Oba punkty widzenia są najczęściej sprzeczne. Od rozwiązania tej sprzeczności zależy dalszy rozwój produkcji buraków cukrowych.

Należy więc dać odpowiedź na pytanie: czy opłacalny jest eksport cukru, czy powinniśmy go rozwijać, czy też nastawiać się tylko na zaspokojenie potrzeb rynku wewnętrznego, czy należy podnieść cenę korzeni

buraków cukrowych, a jeśli tak, to do jakiej wysokości, jak duża powinna być powierzchnia uprawy buraków cukrowych itp.

Opracowanie to ma właśnie na celu danie odpowiedzi na podstawowe pytania w zakresie ekonomicznych warunków uprawy buraków.

WSKAŹNIKI OPŁACALNOŚCI PRODUKCJI BURAKÓW CUKROWYCH W GOSPODARCE INDYWIDUALNEJ

Punktem wyjścia dla naszych rozważań są materiały liczbowe pochodzące z gospodarstw prowadzących rachunkowość rolniczą. W oparciu o te materiały przeprowadzono w Zakładzie Ogólnej Ekonomiki Rolnej IER kalkulację nakładów materiałowych, ponoszonych w gospodarstwach chłopskich przy uprawie głównych ziemiopłodów (zboża, ziemniaki, buraki cukrowe). Wykorzystując te kalkulacje przeprowadzamy poniżej analizę wskaźników opłacalności uprawy buraka na tle innych kultur.

Do analizy wzięto dwa rejony kraju — poznańsko-bydgoski (czyli środkowo-zachodni) i południowo-lubelski, gdyż tylko dla tych rejonów dy-

Tabela 3

Produkcja globalna, nakłady materiałowe i produkcja czysta w uprawie buraka cukrowego

Grupy obszarowe gospodarstw w ha	Obszar[a] uprawny w ha	Plon w q/ha	Nakłady w zł/ha	Produkcja czysta w zł/ha	Produkcja globalna (korzenie, liście, wysłodki w zł/ha)
		Rejon poznańsko-bydgoski			
0 — 4	0,65	270	6 573	7 533	14 106
4 — 7	10,92	222	3 330	6 876	12 206
7 — 14	45,65	240	5 416	7 873	13 289
14 — 20	19,53	252	5 187	8 657	13 844
20 i więcej	6,43	210	5 883	5 512	11 395
Razem	83,18	x	x	x	x
Średnio	x	238	5 393	7 741	13 134
		Rejon południowo-lubelski			
0 — 3	0,47	321	6 633	10 122	16 755
3 — 6	5,79	228	5 966	6 323	12 289
6 — 11	2,60	209	5 638	5 516	11 154
11 i więcej	0,45	249	6 204	7 233	13 707
Razem	9,31	x	x	x	x
Średnio	x	228	5 920	6 346	12 266

Źródło: E. Gorzelak, Z. Kozłowski, H. Marczewska — Jednostkowe nakłady materiałowe na podstawowe produkty rolne (praca nie opublikowana);
a — obszar uprawy dotyczy badanej grupy gospodarstw.

sponujemy nakładami pracy żywej na jednostkę powierzchni upraw głównych. Wybór ten jednakże pozwala na uchwycenie skutków poważnego zróżnicowania warunków przyrodniczych (gleba) i ekonomicznych, a zwłaszcza w strukturze nakładów materiałowych i ilości pracy żywej na jednostkę powierzchni. Wzięcie pod uwagę rejonu południowo-lubelskiego obok rejonu poznańsko-bydgoskiego, który w zasadzie wyczerpał już swoje możliwości rozszerzenia powierzchni uprawy buraka, ma i tę dobrą stronę, że rejon lubelski posiada doskonałe warunki przyrodnicze (gleba) i jeszcze duże możliwości rozszerzenia uprawy tej rośliny.

Tabela 3 zawiera informacje o produkcji i nakładach na buraki cukrowe w roku gospodarczym 1954/1955 (zbiory 1954 r.).

W rejonie południowo-lubelskim opieramy z konieczności analizę na małym obszarze uprawy buraków cukrowych, co może wywołać pewną przypadkowość wyników, jednakże wzięte do obserwacji gospodarstwa prowadzące rachunkowość rolniczą uprawiają niewiele buraków (liczebność ich w grupie jest nieduża).

Plony średnie uzyskiwane przez badane gospodarstwa w obu rejonach są do siebie zbliżone i pozostają na wyższym poziomie niż w przeciętnych gospodarstwach. Niemniej i tutaj gospodarstwa poznańskie wykazują przewagę. Wyraża się ona przede wszystkim w większej efektywności nakładów materiałowych (tabela 4).

Tabela 4

Struktura produkcji globalnej buraków cukrowych

Rejon	Produkcja globalna	Nakłady materiałowe	Produkcja czysta
Poznańsko-bydgoski	100,0	41,1	58,9
Południowo-lubelski	100,0	48,4	51,6

Niższe absolutnie nakłady dają w efekcie większą produkcję czystą. Ta produkcja czysta uzyskiwana jest ponadto przy indywidualnie niższych nakładach pracy. Ilustruje to tabela 5.

Wyższy nakład pracy na 1 ha wynika z mniejszej indywidualnie działki buraków cukrowych w rejonie lubelskim, gorszego uzbrojenia pracy w maszyny itp.

Produkcję czystą 1 ha buraków cukrowych uzyskiwaną przez gospodarstwa w poszczególnych grupach pomniejszamy o świadczenia gospodarstw na rzecz państwa, na które składają się podatek, ubezpieczenia i dostawy (różnica cen). Dla obliczenia różnicy cen w dostawach przyjęto ceny wolnorynkowe pomniejszone o koszty transportu [1]. Odsetek obciążenia produkcji czystej całego gospodarstwa danej grupy obszarowej przenosimy na buraki cukrowe. Tak obliczoną produkcję czystą 1 ha buraków cukrowych pozostającą w gospodarstwach powiększamy o korzyści

[1] Patrz „Zagadnienia Ekonomiki Rolnej" nr 2/1955.

Tabela 5

Produkcja czysta przyswojona na 1 dzień pracy w roku 1954/1955

Grupy obszarowe gospodarstw w ha	Produkcja czysta w zł/ha	Udział świadczeń w produkcji czystej[a]	Produkcja czysta przyswojona w zł/ha	Korzyści z wyłączenia w dostawach[b]	Nakłady pracy w dniach na 1 ha	Produkcja czysta na 1 dzień pracy w zł
Rejon poznańsko-bydgoski						
0 — 4	7 533	11,9	6 637	300		94
4 — 7	6 876	21,2	5 418	682		84
7 — 14	7 873	34,9	5 123	798	73	85
14 — 20	8 657	43,8	4 865	1 295		84
20 i więcej	5 512	43,8	3 098	1 295		60
Rejon południowo-lubelski						
0 — 3	10 122	18,1	8 290	294		65
3 — 6	6 323	21,5	4 964	329		40
6 — 11	5 516	26,7	4 043	566	132	35
11 i więcej	7 233	38,3	4 463	527		38

a — całe świadczenia (podatki, różnica cen w dostawach, ubezpieczenia) gospodarstwa zostały odniesione do całej produkcji czystej gospodarstwa;

b — według materiałów opracowanych w IER przez J. Stelmacha. Dane dotąd nie opublikowane.

płynące z tytułu wyłączenia powierzchni zakontraktowanej pod buraki spod dostaw obowiązkowych zbóż i ziemniaków. Korzyści te rosną w miarę wzrostu obszaru gospodarstwa ze względu na progresję w dostawach, zwłaszcza zbóż.

Skorygowaną o wspomniane korzyści produkcję czystą 1 ha buraków cukrowych odnosimy do nakładów pracy na 1 ha uprawy buraków, uzyskując faktyczny dochód na 1 dzień pracy w produkcji buraków.

Zdajemy sobie sprawę, że stosując jednolite w rejonie normy nakładów pracy na 1 ha, bez względu na wielkość gospodarstw, popełniamy błąd, gdyż w rzeczywistości nakłady te są skorelowane z wielkością działki uprawy buraka. Chcąc pomniejszyć znaczenie tego błędu wyłączamy z rozważań krańcowe grupy obszarowe.

Jak widzimy, dochód globalny na 1 dzień pracy w uprawie buraka cukrowego pozostaje w grupach gospodarstw — w wyniku wszystkich przeciwstawnych tendencji — niemal na jednakowym poziomie w obu rejonach. Rejony jednakże różnią się między sobą bardzo znacznie. Dochód w rejonie poznańsko-bydgoskim jest przeszło dwukrotnie wyższy niż w rejonie lubelskim, co wynika z różnicy w plonach (w mniejszym stopniu), w nakładach materiałowych, w poziomie technicznym produkcji rolnej (w większym stopniu) itd.

Aby opłacalność uprawy buraków cukrowych pokazać na szerszym tle

opłacalności produkcji roślinnej, przeprowadzamy w tabeli 6 porównanie dochodu na 1 dzień pracy pięciu innych ziemiopłodów. Porównanie to sprowadzamy do liczb przeciętnych (średnia ważona przez obszar uprawy poszczególnych ziemiopłodów) dla każdego rejonu.

Tabela 6

Dochód na 1 dzień pracy w uprawie podstawowych ziemiopłodów w r. 1954/1955

Wyszczególnienie	Pszenica	Żyto	Jęczmień	Owies	Ziemniaki	Buraki
			Rejon poznańsko-bydgoski			
Produkcja czysta przyswojona w zł na 1 ha	2 605	1 866	1 843	2 141	2 370	6 269
Nakłady pracy w dniach na 1 ha	18,2	16,0	16,6	14,7	39,0	73,0
Dochód na 1 dzień pracy w zł	143	116	111	146	61	86
			Rejon południowo-lubelski			
Produkcja czysta przyswojona w zł na 1 ha	3 347	1 970	3 255	2 685	2 371	5 160
Nakłady pracy w dniach na 1 ha	34,3	30,4	28,9	26,8	71,4	132,0
Dochód na 1 dzień pracy w zł	97	65	112	100	33	39

Źródło: a — E. Gorzelak, Z. Kozłowski, H. Marczewska — Jednostkowe nakłady materiałowe na podstawowe produkty (praca nie opublikowana).

Na podstawie przytoczonych liczb można wyciągnąć kilka istotnych wniosków.

1. Produkcja czysta na 1 ha poszczególnych upraw jest w przybliżeniu równa w obu rejonach. Uzyskiwana jest ona jednakże prawie dwukrotnie większym nakładem pracy żywej w rejonie lubelskim. W wyniku dochód na 1 dzień pracy jest w rejonie lubelskim znacznie mniejszy niż w poznańskim.

2. Rośliny okopowe dają znacznie niższy dochód na 1 dzień pracy, aniżeli rośliny zbożowe. Buraki cukrowe są bardziej opłacalne niż ziemniaki.

3. W rejonie poznańsko-bydgoskim rozpiętość w dochodach na 1 dzień pracy między burakami a roślinami zbożowymi jest na ogół mniej niż dwukrotna; w rejonie lubelskim rozpiętość ta jest blisko trzykrotna. Oznacza to, że buraki cukrowe w rejonie lubelskim są szczególnie nisko opłacalne w porównaniu do innych ziemiopłodów.

Ponieważ rozważania te dotyczą lat 1954/1955, tzn. okresu, w którym w pełni jeszcze działał poprzedni system świadczeń wsi i powiązań między miastem a wsią, w ostatnim zaś roku zaszły poważne zmiany w tym systemie, należy opłacalność uprawy buraka rozpatrzyć również w aktualnych warunkach 1957 roku.

Co zmieniło się w systemie obciążeń z interesującego nas punktu widzenia?

Zmiany da się ująć lapidarnie w kilku punktach.

1. Zmalał znacznie ciężar świadczeń zawartych w dostawach obowiązkowych (zniesienie dostaw mleka, zmniejszenie wymiaru dostaw zbóż oraz podniesienie cen na zboże w dostawach obowiązkowych).

2. Podniesiona została cena na buraki cukrowe z 48 zł (1954/1955 r.) do 58 zł (1957 r.) za 1 q.

3. Podniesione zostały ceny na środki produkcji dla rolnictwa. W kalkulacji opłacalności uprawy buraków cukrowych zmienia to wielkość nakładów w postaci nawozów sztucznych.

4. Zmniejszenie ciężaru świadczeń w całej produkcji rolnej gospodarstw chłopskich wpływa na opłacalność uprawy buraków wielokierunkowo: zmniejsza odsetek produkcji czystej odprowadzonej do budżetu państwa, tzn. większy odsetek pozostawia w gospodarstwach; zmniejsza również korzyści płynące z wyłączenia powierzchni stanowiącej podstawę wymiaru dostaw.

Nowe liczby obrazujące dochód na 1 dzień pracy w uprawie buraków cukrowych wyniosą w 1957 roku:

w rejonie środkowo-zachodnim	— 114 zł
w rejonie południowo-lubelskim	— 55 zł

Nastąpiła — jak widzimy — nieznaczna poprawa opłacalności buraków cukrowych. Czy jednakże poprawa ta zachęca rolników do rozszerzenia lub nawet utrzymania powierzchni zajętej pod buraki? Czy w nowej sytuacji ekonomicznej, którą znamionuje proces odchodzenia od systemu dostaw obowiązkowych, a wraz z nim od administracyjnego systemu rozdzielnictwa, i egzekwowanie dowolnej wymiany handlowej, cena uzyskiwana za buraki cukrowe wynagradza ubytek innego rodzaju bodźców?

Pamiętajmy, że plantator buraków cukrowych dawniej jedynie na drodze kontraktacji mógł się zabezpieczyć w nawozy sztuczne, że zmniejszał sobie ilość realizowanych w dostawach zbóż i ziemniaków, że uzyskiwał dzięki kontraktacji wolne środki finansowe na zapłacenie podatków i bieżących nakładów gospodarczych.

Odejście od dotychczasowych form spójni towarowej burzy cały dotychczasowy „porządek", wybija na pierwszy plan sprawę opłacalności. Tymczasem odejście od dostaw obowiązkowych poprawia przede wszystkim opłacalność dla zbóż i ziemniaków. Zmniejsza się ciężar obciążeń całego gospodarstwa, ale w sposób najbardziej widoczny ulżenie odczuwalne jest w tych gałęziach, które brały dotychczas na siebie obowiązek dostaw (zboża, ziemniaki, żywiec, mleko). Można postawić tezę, że niska opłacalność uprawy buraków cukrowych (liczona dochodem na 1 dzień pracy) ulega w wyniku zachodzących zmian dalszemu względnemu obniżeniu. Naszym zdaniem tym przede wszystkim należy tłumaczyć trudności w kontraktacji buraków cukrowych.

Oczywiście, różna jest reakcja gospodarstw małych i dużych, przodujących (o wysokich plonach) i zacofanych, na glebach zasobnych i lekkich oraz na poszczególnych terenach.

Zmniejszenie areału uprawy buraków może być hamowane rolą buraka jako składnika bazy paszowej (liście, wysłodki), zwłaszcza w gospodar-

stwach o silnej hodowli bydła, która — wymagając dużych ilości pasz — dzięki obfitemu nawożeniu obornikiem pozwala na wysokie urodzaje buraków. W pewnej grupie gospodarstw dużą rolę może odgrywać wysoki dochód z 1 ha uprawy buraków cukrowych, kilkakrotnie wyższy aniżeli przy innych uprawach. Odnosi się to zwłaszcza do gospodarstw zasobnych w siłę roboczą.

Niemniej jednak przy obecnie obowiązujących cenach płaconych w kontraktacji wycofają się z uprawy buraków gospodarstwa na glebach słabszych, którym trudno jest uzyskać wysoki plon. Wycofają się gospodarstwa zwłaszcza na terenach zacofanych, co już obecnie ma miejsce w Białostockiem, Lubelskiem, Rzeszowskiem i pozostałych terenach wschodniej części kraju. Dotyczy to części gospodarstw dużych, mniej zasobnych w ręce do pracy, jak również części gospodarstw małych, które zamiast buraków przejdą na uprawę ziemniaków, bazy paszowej dla trzody. Już obecnie obserwuje się zjawisko przestawienia się niektórych gospodarstw na uprawę lnu, mającego wysoką cenę w kontraktacji, a częściowo również na tytoń.

Sprawy omawiane wyżej wymagają dokonania solidnej analizy zjawisk zachodzących w ruchu powierzchni zajmowanej przez buraki w poszczególnych grupach gospodarstw na różnych terenach kraju. Wydaje się, że badania te potwierdziłyby przypuszczenia, które już obecnie można wyprowadzić, że cena płacona w kontraktacji za buraki cukrowe jest za niska, zwłaszcza na terenach rolniczo zacofanych. Potrzebne byłyby, naszym zdaniem, ceny strefowe we wschodniej części kraju.

EKONOMICZNE WSKAŹNIKI PRODUKCJI I PRZEROBU BURAKÓW CUKROWYCH

Dyskusja nad właściwym poziomem cen na buraki cukrowe nie może nie uwzględniać wpływu ruchu cen na opłacalność eksportu cukru, produkcja bowiem buraków cukrowych pokrywa całkowicie wewnętrzne potrzeby kraju, w części zaś przeznaczona jest na eksport. Przy ustalaniu ceny buraków cukrowych powinny być uwzględnione warunki istniejące na rynku zarówno wewnętrznym, jak i zewnętrznym. Jeżeli wiadomo jest, że warunki na rynku wewnętrznym stwarzają jeszcze duże możliwości podnoszenia cen na buraki przez zmniejszenie akumulacji realizowanej w przemyśle cukrowniczym poprzez obecny poziom cen detalicznych na cukier, to analizy wymaga aktualna opłacalność eksportu cukru, jak również wpływ ewentualnej zmiany cen buraków cukrowych na tę opłacalność.

W ciągu ostatnich lat średnia cena 1 tony cukru wahała się w granicach od 90 do 100 dolarów, czyli około 360 do 400 rubli. W roku bieżącym na skutek szeregu przyczyn cena cukru wzrosła na rynkach światowych do 700 rubli; jest to jednakże poziom wyjątkowy, nie spotykany w latach ubiegłych. Centrale handlu zagranicznego przewidują, że w roku przyszłym cena ta spadnie prawdopodobnie do 500 rb.

Rachunek przeprowadzimy dla dwóch poziomów — 400 i 500 rb ze względu na to, że cały dotychczasowy tok rozumowania prowadzony był

dla lat 1954/1955 oraz roku bieżącego, z którego produkcja cukru wejdzie na rynek światowy w roku przyszłym.

Produkcja cukru obejmuje dwie fazy — produkcję buraków cukrowych i przerób buraków na cukier. Poniżej przeprowadzona analiza będzie dotyczyła obu tych faz. W obu fazach otrzymuje się oprócz cukru, jako produktu głównego, inne produkty. W przeliczeniu na 1 tonę cukru wynoszą one w rb:

cukier	400,0 rb	względnie	500,0 rb
liście	56,2 „	„	56,2 „
wysłodki	52,3 „	„	52,3 „
melasa	35,7 „	„	35,7 „
Razem	544,2 rb		644,2 rb

Tabela 7

Nakłady na uzyskanie 1 tony cukru w fazie produkcji buraków (dane dla rejonu poznańsko-bydgoskiego w roku 1945/55)

Rodzaj nakładu	Nakłady na 1 ha	
	złotych	rubli
Nasiona	375	37,8
Utrzymanie konia w przeliczeniu na ziarno	1 468	160,1
Nawozy	610	115,1
Amortyzacja budynków i maszyn	670	67,0
Razem	3 123	380,0

Obornika nie uwzględniamy, gdyż stanowi on produkt uboczny w hodowli i można go uznać za wynik wyłożonej w hodowli pracy żywej.

Relacje rublowe dla poszczególnych elementów nakładowych wynoszą: nasiona mają swą cenę na rynku światowym, utrzymanie konia — według relacji na zboże, nawozy mineralne — według rzeczywistych cen światowych, amortyzacja — według relacji 10 zł na 1 rb (przyjęte szacunkowo).

Aby przejść z danych dla 1 ha na nakłady przypadające na 1 tonę cukru, należy wziąć pod uwagę plony i obliczyć, ile cukru wydaje 1 ha buraków. Przy plonie 238 q/ha otrzymujemy 3,22 ton cukru z 1 ha (238 q : 7,4). Mamy więc na 1 tonę cukru nakładów:

3 123 zł : 3,22 = 970 zł
380 rb : 3,22 = 118 rb.

Tabela 8

Nakłady na uzyskanie 1 tony cukru w fazie przerobu buraków na cukier

Rodzaj nakładu	Nakłady na 1 ha	
	złotych	rubli
Surowce dewizowe (węgiel, koks, tkaniny filtracyjne, worki jutowe i inne)	88	59,9
Amortyzacja	138	49,0
Razem	226	108,9

Surowce dewizowe i amortyzacja zostały wyliczone na podstawie danych Centralnego Zarządu Przemysłu Cukrowniczego oraz wskaźników przeliczeniowych stosowanych przez Zakład Badań Ekonomicznych.

Aby wyprodukować buraki cukrowe oraz przerobić je na cukier, trzeba wydatkować określoną ilość pracy żywej. W fazie produkcji buraków opłata pracy (*Wn*) wyraża się różnicą między produkcją globalną a nakładami „dewizowymi" (te ostatnie niższe są od nakładów materiałowo-pieniężnych, zawartych w tabeli 3, o wycenę obornika).

W fazie przerobu buraków opłata ta (*Kp*) stanowi koszty przerobu (robocizna, usługi i surowce nie podlegające obrotowi międzynarodowemu).

Faza produkcji buraków: *Wn* — 2 652 zł na tonę cukru
176,8 rb (według relacji 15 zł na 1 rb)

Faza przerobu na cukier: *Kp* — 1 194 zł
95,5 rb (według relacji 12,5 zł na 1 rb)

Mamy więc obliczenie dla roku 1954/1955, do którego dołączamy w liczbach wynikowych warunki roku 1957.

Tabela 9

Akumulacja gospodarki narodowej w produkcji cukru w rb

Wyszczególnienie	1954/1955	1957
Uzysk rublowy	544,2	644,2
Nakłady dewizowe		
faza I	118,0	118,0
faza II	108,9	108,9
Nakłady pracy		
faza I (Wn)	176,8	228,7
faza II (Kp)	95,5	95,5
Nakłady razem	499,2	551,1
Akumulacja państwa przy cenach światowych cukru		
1 tona = 500 rb	x	93,1
1 tona = 400 rb	45,0	— 6,9

Tabela 9 zawiera dane o wysokości akumulacji z punktu widzenia gospodarki narodowej. Gdyby prowadzić rachunek wyłącznie z punktu widzenia budżetu państwa, a nie całości gospodarki narodowej, to poziom akumulacji byłby o wiele niższy. Przyczyną tego jest fakt, że z punktu widzenia państwa uzysk rublowy jest mniejszy o wartość liści buraczanych, które pozostają w dyspozycji chłopa, oraz o wartość wysłodków (85% masy wysłodków otrzymuje bezpłatnie chłop, pozostała ich część stanowi w zasadzie deputaty dla pracowników cukrowni). I tak zamiast + 45 rb akumulacji w pierwszym przypadku będziemy mieli — 63,5 rb, dalej zaś, zamiast + 93,1 rb będziemy mieli — 15,4 rb, zamiast — 6,9 rb będziemy mieli — 115,4 rb. Świadczy to o tym, że państwo nie jest zainteresowane w eksporcie cukru, gdyż daje on ujemną akumulację dewizową.

Tabela wraz z poprzedzającym ją rozumowaniem upoważnia do sformułowania końcowych wniosków płynących z tego opracowania.

1. Państwo już przy obecnych cenach buraków cukrowych nie jest zainteresowane w eksporcie cukru, jest ono natomiast zainteresowane w jego produkcji na rynek wewnętrzny.

2. Warunki kontraktacji w latach poprzednich przy cenie światowej na cukier równej 400 rb za tonę zabezpieczały niewielką akumulację gospodarce narodowej przy eksporcie cukru (45,0 : 544,2 = 8,3%).

3. Podniesienie ceny kontraktacyjnej buraków cukrowych zwiększyło dochody chłopów za pracę (z 176,8 rb do 228,7 rb), co w przypadku utrzymania się ceny światowej cukru na poprzednim poziomie doprowadziłoby do ujemnej akumulacji, tzn. że w skali gospodarki narodowej poniesione nakłady byłyby wyższe od uzysku ze sprzedaży cukru za granicą.

Widzimy więc, że obecna cena kontraktacyjna na buraki cukrowe, uznana przez nas w pierwszej części opracowania za cenę relatywnie niską, jest z punktu widzenia opłacalności eksportu cukru ceną graniczną, przekroczenie której sprowadzić może straty z punktu widzenia handlu zagranicznego. Nie można bowiem aktualnej wysokości ceny światowej na cukier uważać za dostatecznie trwałą, na której można by bazować w ustalaniu warunków kontraktacji buraków cukrowych na najbliższe lata.

4. Gdyby cena światowa cukru utrzymała się na poziomie co najmniej 500 rb za tonę, można by podnieść cenę buraków cukrowych nawet do 75 zł za kwintal, przy założeniu braku akumulacji przy eksporcie cukru (93,1 rb akumulacji × 15 zł) rubel = 1397 zł na 1 tonę cukru. Do wyprodukowania 1 tony cukru potrzeba 74 q buraka — 1397 zł : 74 q = = około 19 zł (q 58 zł) q — cena obecna plus 19 zł/q = 77 zł/q).

5. Powyższe wnioski uwzględniają jedynie punkt widzenia handlu zagranicznego, nie biorą natomiast pod uwagę warunków rynku wewnętrznego. Tymczasem każde podniesienie cen na buraki cukrowe zmniejsza akumulację realizowaną poprzez ceny detaliczne cukru.

6. Poziom cen na buraki cukrowe powinien być wyznaczony zarówno zapotrzebowaniem rynku wewnętrznego na cukier, jak i — poza doraźnymi potrzebami bilansu płatniczego — poziomem cen na cukier na rynku światowym. Aktualne trudności w bilansie płatniczym kraju, które prawdopodobnie wystąpią również w latach najbliższych, oraz zachwianie proporcji cen wewnątrz rolnictwa (na niekorzyść buraków) dyktują potrzebę podniesienia cen na buraki cukrowe już w roku 1958 do takiego poziomu, który pozwoliłby na utrzymanie dotychczasowej powierzchni zajętej przez buraki i wzrost plonów poprzez intensyfikację produkcji.

Wydaje się również celowe, jak już wspomnieliśmy, wprowadzenie cen strefowych na buraki cukrowe, uwzględniających różnice w warunkach produkcji buraków między podstawowymi rejonami ich uprawy.

7. Ewentualne podniesienie cen na buraki cukrowe do poziomu, który nie przynosi akumulacji dewizowej, jest o tyle uzasadnione z punktu widzenia handlu zagranicznego, że pozwoliłoby — nawet przy nieopłacalnym eksporcie cukru — na import towarów posiadających wysokie mnożniki przeliczeniowe, co mogłoby zrównoważyć ponoszone straty.

ЭУГЕНЬЮШ ГОЖЭЛЯК, МАРИЯ КАЗЬМЕРЧАК
Институт экономики сельского хозяйства
Варшава

АРТУР БОДНАР
Институт экономических исследований
Плановой Комиссии — Варшава

АНАЛИЗ ЭКОНОМИЧЕСКИХ УСЛОВИЙ ВОЗДЕЛЫВАНИЯ САХАРНОЙ СВЁКЛЫ, ПРОИЗВОДСТВА И ЭКСПОРТА САХАРА

Содержание

Авторы утверждают, что уменьшение площади сахарной свёклы в Польше (по контракционному договору) является прежде всего результатом слишком ниской цены получаемой крестьянами за сахарную свёклу. Непременно система обязательных поставок, равно как форм экономической связи между городом и деревней, еще более снижают цену сахарной свёклы в отношении к другим культурам. Однако повышение цены сахарной свёклы уменьшает накопление государства, осуществляемое посредством розничной цены сахара а также влияет на нерентабельност экспорта сахарной свёклы. В виду того, что сахарная свёкла кроме удовлетворения питательных потребностей населения имеет значительный вес в кормовой базе и экспорте и в виду того что сахарная свёкла является культурой трудоёмкой имеющей серьёзное влияние на затруднение рабочей силы в польском сельском хозяйстве равно как на уровень земледелия, авторы предлагают повышение цены за сахарную свёклу к уровню 75 злотых за I ц.

Авторы предлагают установление районных цен, высших в восточных районах страны.

EUG. GORZELAK, MARIA KAŹMIERCZAK
Institute of Agricultural Economics
Warsaw

ARTUR BODNAR
Institute of Economic Studies,
Committee of Planning
Warsaw

AN ANALYSIS OF ECONOMICAL CONDITIONS OF SUGAR BEET PRODUCTION AND SUGAR PRODUCTION AND EXPORT

Summary

The authors claim that the decline in the area of sugar beets contracted in Poland after 1955 is due in the first place to the relatively low price paid to farmers for sugar beets. Doing away with the system of com-

pulsory deliveries, and other forms of economic links between the farm and the city, results in a further relative decrease of this price in relation to other farm products.

However increasing the price of sugar beets will decrease accumulation of the State realized by the retail price of sugar, and will render export of sugar unprofitable. In spite of the above, the authors propose increasing the price of sugar beets even to 75 zlotys per quintal, as — besides covering consumption needs of the people — sugar beets supply livestock feed and participate in exports, and furthermore constitute a crop requiring high work outlay thereby utilizing excessive working power in agriculture, and improve soil culture.

The authors also propose introducing regional prices, higher for the eastern regions of the country.